

pa i nacionalna pripadnost ne moraju nužno imati išta zajedničko s određenim političkim koncepcijama, koje nastaju na terenima i u situacijama čiji su korijeni dublji od korijena bilo koje individualne egzistencije.

Vučkovićev novi rad, na temelju materijala Matije Bana iz 1860/1 stavlja u centar pitanja o tadašnjem odnosu Hrvata i Srba — Bosnu. Vučković to nije mogao konstatirati zato, jer je prije svega htio da stavi pitanje srpsko-hrvatskog »ugovora« 1860/1 na njegovo mjesto, i jer je htio da stavi na njihovo mjesto i maštovite kombinacije Matije Bana, o čijem »prepevavanju« političkih planova sigurno znade više negoli pisac ovih redaka. Ali ma kako Vučković obradio svoje podatke, oni su sami po sebi zanimljiv prinos za poznavanje problematike srpsko-hrvatskih odnosa u prošlosti. Ovamo svakako spada i nadopuna ili i korektura ranijih rezultata iz te problematike. Samo što se ne bi moglo reći, da je Vučković u definitivnoj reviziji ocjene o Banu bio najsretnije ruke. Ocjenu Banova političkog rada trebat će do kraja provesti prije na liniji suda M. Ekmečića¹², na koji se Vučković ni malo ne osvrće, baš kao ni na utjecaj lokalnih bosanskih prilika na Banov rad 1860/1.

Što se napose tiče odnosa između Srba i Hrvata 1860/1, u koje Ekmečić nije ulazio, ali je dao zanimljivih nagoviještanja o sadržaju Banovih spisa u vezi s talijanskim pokretom — o čemu je Vučković sasvim škrto izvješćivao, a Stranjaković je općenito ostao dužan dokumentaciju — nijedan autor, pa ni Vučković ni Durković, nije ulazio u potpunu sadržajnu analizu dokumenta, bez obzira na to, da li ga smatra projektom ili činom, ili kada ga datira. Kako se može na temelju literature o srpsko-hrvatskom odnosu 1860/1 reći, da autori još nisu iscrpli arhivski materijal, takva analiza imat će mjesto nakon potpunog uvida ne samo u Banovu ostavštinu, nego i u inozemne arhive — i to, i za ocjenu Banova rada i za ocjenu međunarodne konstelacije oko srpskog i hrvatskog pitanja u to vrijeme.

Lj. Kuntić

KOVÁCS ENDRE, MAGYAR—DÉLSZLÁV MEGBÉKÉLESI TÖREKVÉSEK 1848/49-BEN. (Pomirbena nastojanja između Mađara i Južnih Slavena 1848/49.) Budapest 1958, str. 140.

Naša historiografija nije do danas dala cjelovit prikaz o brojnim pokušajima poljske emigracije u Parizu, da izmiri Slavene i ostale ne-Mađare s Mađarima 1848/49. Taj je problem kod nas osvijetljen samo manjim raspravama,¹ koje više manje iznose tek fragmente široko zasnovane akcije poljske emigrantske vlade oko spomenute pomirbe, iako, uzevši ih sve zajedno u obzir, ipak dobivamo dosta jasnu predodžbu o razvoju događaja u vezi sa spomenutim problemom.

---

¹² Ekmečić, n. dj., str. 80 i dr.

¹ J. Radonić, Autobiografija patrijarha Rajačića (kritička ocena), SAN, Beograd 1951; J. Sidak, L'hôtel Lambert et les Croates, Annales de l'Institut français de Zagreb 1942-43, D. Stranjaković, Kako je postalo Garašaninovo »Načertanije«, Spomenik SKA, Beograd 1939; isti, Držanje Srbije prema Austriji i Mađarima 1848/49. JIČ I, 1935.

Mađarski historičar Kovács Endre pokušao je da u svojoj studiji, koristeći se arhivom obitelji Czartoryski u Krakovu, pruži baš takav cjelovit prikaz međusobno povezanih akcija Czartoryskog i njegovih agenata oko pomirenja Kossuthove Mađarske s »pobunjenicima«. Osim građe iz spomenutog arhiva, autor se poslužio još i mađarskom, češkom, poljskom, rumunjskom i, vrlo oskudno, našom historijskom literaturom. Pri izradbi rečenog prikaza nije upotrebio radove Radonića, Stranjakovića i Šidaka, što u izvjesnoj mjeri okrnjuje cjelovitost njegova izlaganja. Radonić, na primjer, navodi niz izvještaja iz arhiva tadašnjega francuskog ministra vanjskih poslova J. Bastida, u kojima ga je Bystrzonowski, agent Czartoryskog na Balkanu, opširno izvještavao o prilikama u Srbiji, o međusobnim odnosima između Srba u Vojvodini i službene Kossuthove vlade, te o akciji, koju on kao poljsko-francuski emisar poduzima da bi izmirio zaraćene strane. Činjenica je, da je on u isto vrijeme slao iscrpne izvještaje o tome i Czartoryskom, ali bi svakako bilo zanimljivo usporediti ih i međusobno dopuniti.² Osim toga, i sam Rajačićev dnevnik, koji Radonić analizira, nije bio predmet Kovácsseva proučavanja, što mu se može opravdano zamjeriti.

Prof. Šidak upućuje u svom prilogu: *L'hôtel Lambert et les Croates* među ostalim na literaturu, koja je Kovácsu ostala nepoznata, a zadire u njegovu temu. Osim toga, on iznosi i neke podatke, koje Kovács uopće ne spominje. Tako, na primjer, u njegovoj knjizi nema ni spomena o protivaustrijskoj akciji poljske emigracije među bosanskim franjevcima, koji se uspješno odupiru uz pomoć Czartoryskog i njegova rimskog emisara Orpiszewskog austrijski orijentiranom biskupu F. Barišiću. Očigledno je također, da njegov stav prema postanku Garašaninova »Načertanija« nije ispravan (posljedica nepoznavanja novije historijske literature o tom problemu³), jer na jednom mjestu kaže: »... Zach je postao oslonac i savjetodavac ustavobraniteljima, čiji je najznačajniji predstavnik bio Ilija Garašanin, srpski ministar unutrašnjih poslova, koji je 1844, dijelom (!) pod uplivom Zacha, izradio program o stvaranju velike Srbije (Načertanija) ...«

U cjelini uzevši, K. nije ovim svojim prikazom poljskih nastojanja oko pomirenja Mađara s ne-Mađarima pridonio ništa nova, što nam ne bi bilo već više manje poznato, osim nekih pojedinosti, koje, međutim, bitno ne mijenjaju već oblikovanu fizionomiju utvrđenih činjenica. Tako, na primjer, autor na temelju arhivske građe iz krakovskog arhiva spominje, da je već 30-tih godina XIX st. Bystrzonowski proputovao Mađarskom, z koje podrobno obavještava o svojim dojmovima Czartoryskoga. Bystrzonowski dolazi u kontakt s istaknutim članovima mađarske parlamentarne opozicije, među ostalim s Borszickym i Nagy Pállom. Izvještava u Pariz, ne voli Austrijance, ali na jedan čudan način povezuje svoju domovinu s habsburškom dinastijom. Sumnja, da će ovo plemstvo biti sposobno za odlučnije korake u cilju oslobođenja domovine (izvještaj Czartoryskom od 20. X 1835). U drugom izvještaju iz 1835 Bystrzonowski javlja, da je seljački ustanak 1831 (o kojem autor govori kao mađarskom, a ne slovačkom ustanku) zaplašio u tolikoj mjeri mađarske veleposjednike, da se »ovi sada radije oslanjaju na austrijsku vojsku, nego na domaće sinove.«

² Radonić kao ni Kovács ne donose ni jedan izvještaj u cjelini, već samo fragmentarno. Osim toga R. spominje samo one dokumente, koji su više manje u vezi s Rajačićevom djelatnošću.

³ Radoslav Perović, Beograd za vrijeme Vučićeve bune — neobjavljene bilješke Stjepana Marjanovića 1842-43, Godišnjak muzeja grada Beograda 1955, II.

I u kasnijim godinama karakterizira politiku Czartoryskog, prema autorovu tvrđenju, nesigurnost i nepovjerenje kadgod se govori o ustanku mađarskog plemstva. Ta nam neizvjesnost, nastavlja Kovács, objašnjava, zašto poljskoj emigraciji nije bio jasan stav Mađara u proljeće 1848: ne žele li Mađari održanjem veze s Austrijom, kao sredstvo Beča, nastupiti protiv svojih slavenskih naroda, koji su se digli u borbu za svoju nezavisnost? M. Czajkowski, agent Czartoryskog u Turskoj, u jednom svom izvještaju (6. IV 1848) predlaže čak osnivanje jedne protumađarske slavenske legije, u kojoj bi poljski oficiri bili vojni instruktori. Takvo je raspoloženje u redovima poljskih emigranata, prema autoru, bilo kratkotrajno, jer su se Poljaci ubrzo uvjerali, da su Mađari doista ustali protiv austrijskog apsolutizma.

Osim s Mađarima povezuje se Czartoryski polovicom 30-tih godina preko svojih agenata i s Rumunjima. Tako 1839 odlazi agent Czartoryskog J. Woronicz u rumunjske kneževine gdje se povezuje s rumunjskim nacionalistima, koji teže za velikom i slobodnom Rumunjskom.

Kako bi i Tursku uključio u svoju diplomatsku aktivnost, Czartoryski šalje u Carigrad u travnju 1841 svoga stalnog emisara Czajkowskog. Od te godine, kada Turska aktivno radi na jačanju svoje vojske — radi ruske opasnosti — mnogo Poljaka prelazi na njezin teritorij, da bi joj poslužili kao vojni instruktori.

O tim akcijama poljske emigranske vlade u podunavskim zemljama prije 1848 ima nešto vijesti i u našoj historiografiji (Stranjaković, Šidak). Kovács posvećuje spomenutom razdoblju prvo poglavlje svoje knjige. Osim već spomenutih, autor iznosi ovdje još neke pojedinosti, koje se u našoj literaturi ne spominju. Premda je, kaže Kóvacs, Czartoryski u biti protiv revolucije, on ipak uviđa, da Poljska može slobodu postići jedino revolucijom. Baš ta ideja o ustanku, tvrdi autor, navela je Czartoryskog, da pokuša ujediniti podunavske narode. U tu svrhu šalje 1845 Woronicza u Ugarsku i u zemlje koje su s njome politički povezane, da poradi na njihovu pomirenju, kako bi zajednički istupili protiv ugnjetača. Uputstvo u tom smislu sastavljeno je u Parizu 27. VIII 1845, a sastoji se od ovih točaka: 1) uspostaviti stalnu vezu s Hrvatskom odnosno sa svim balkanskim Slavenima, 2) sličnu vezu uspostaviti sa Slovacima i njihov pokret, ukoliko je to moguće, povezati s hrvatskim, 3) uspostaviti vezu s Erdeljem, 4) temeljito ispitati pogranično područje Galicije i pripremiti ondje tlo za oružani ustanak, 5) saznati kakve su mogućnosti s obzirom na mađarsko-slavensku nagodbu. Woronicz je bio spriječen da to izvrši zbog izbijanja seljačke bune u Galiciji u veljači 1846. Prema tom planu, on je trebao da se poveže s Gajem i da ispita njegov utjecaj među Hrvatima. Osim toga, dobro je poznao prilike u Mađarskoj, jer je u njoj boravio već 1844.

U vezi s krakovskim ustankom, Czajkowski upozorava Zacha (26. III 1846), neka, ukoliko taj ustanak dopre do Srbije, poljski agenti pobune Mađare, a ako u tome ne uspiju, neka pokušaju nagovoriti bosanske Turke, da napadnu austrijsku granicu po cijeloj njenoj dužini. Pobjeda Austrije nad ustanicima izazvala je u političkoj koncepciji Czartoryskog duboku promjenu. Po njegovu mišljenju, glavnu opasnost za slobodne narode predstavlja odsad Austrija, a ne Rusija, i on nastoji protiv nje pokrenuti sve turske Slavene. U tom novom političkom programu važno mjesto zauzima Hrvatska.

Budući da je Bystrzonowski, jedan od najistaknutijih agenata Czartoryskog, slao gotovo sve svoje izvještaje 1848/49 i Bastidu (kojega Kovács uopće ne spominje) jer je u isto vrijeme bio i agent francuske vlade, to je Radonić mogao da i mimo krakov-

skog arhiva uspije na temelju dokumenata iz pariških i beogradskih arhiva rekonstruirati niz poljskih akcija namijenjenih pomirenju Mađara i Srba-Vojvođana. Iako Radonićev zadatak nije bio da prikaže akciju poljskih emigranata, on ipak, da bi što reljefnije prikazao Rajačićev lik, iznosi o tome mnoge podatke, štoviše, ponekad nas čak podrobnije informira nego Kovács, zahvaljujući to iscrpno proučenoj Garašaninovoj ostavštini, kao i Rajačićevu dnevniku.

Držim, da je autor u dovoljnoj mjeri, i to ne jednom, istakao da osnovni razlog neuspjehu mađarsko-slavenskog pomirenja leži u tvrdoglavosti i kratkovidnosti mađarskog plemstva, koje je predvodilo mađarsku buržoasku revoluciju. U početku revolucije ono uopće nema razumijevanja za rješavanje nacionalnog pitanja, a uoči njezina sloma spremno je učiniti neke ustupke, koji sada, kad su južni Slaveni došli do pune nacionalne svijesti, ne mogu više biti zadovoljavajući.

Poljska je emigracija neumorna u pronalaženju načina, da se zaraćene strane pomire, što autor stalno potcrtava. Međutim, sve se njene akcije razbijaju o nepopustljivost Kossutha, koji ne priznaje pregovore vođene bez njegovog znanja i odobrenja. Svi pregovori, koje poduzimaju mađarski komandanti ili političari na svoju ruku, unaprijed su, zbog takva Kossuthova stava, osuđeni na neuspjeh (slučaj Perczela i Teleky-a).

S obzirom nato, da se nije služio našom literaturom, koja se na taj problem odnosi, kao ni građom iz naših arhiva, autor nehotice zapada u izvjesnu jednostranost i samovoljno, bez potrebne dokumentacije, donosi neke sudove. Tako, na primjer, u nekoliko slučajeva potcrtava human odnos Perczelove i Bemove vojske prema Srbima i Rumunjima u zauzetim krajevima, isključujući svaku mogućnost negodovanja među spomenutim pučanstvom. Ali, dovoljno je da spomenemo masovno bježanje srpskog stanovništva pred nadiranjem Mađara, i neprijateljsko držanje srpskog naroda prema mađarskim emisarima, koji su trebali da izbjegnute privole povratku svojim kućama. Štoviše, srpske vlasti bile su primorane uzeti u zaštitu spomenute emisare, kako bi im spasile život, koji je bio najozbiljnije ugrožen (Stranjaković). Osim toga, autor u više slučajeva donosi zaključke, koji su šturo ili nikako potkrijepljeni. Naročito se to odnosi na njegovo prikazivanje raspoloženja masa u Hrvatskoj i Vojvodini u izvjesnim etapama revolucije.

Nakon prilično podrobnog opisa Slavenskog kongresa u Pragu 1848 (danog isključivo na temelju literature), autor prelazi na iscrpan prikaz poljskih, mađarskih i srpsko-hrvatskih pomirbenih akcija, koje zapravo tek odsada, t. j. od kasne jeseni 1848, postaju jedan od važnijih faktora u sklopu revolucionarnih zbivanja u zemljama krune sv. Stjepana. Autor i opet, u više navrata, potcrtava uskogrudnost službene Mađarske prema vojvođanskim i hrvatskim zahtjevima. Kossuth, da se izrazimo vojničkim jezikom, dopušta izvjesne promjene u taktici, ali u strategiji je nepokolebljiv i tvrdoglavo nepopustljiv. Bystrzonowski, koji u to vrijeme već izvršava svoju misiju, piše Czajkowskiom (22. XII 1848), da bi trebalo stvoriti federaciju austrijskih Slavena, kad se ona ne može postići s Mađarima, kojima je »osvajačka slava zaslijepila oči.« Osim toga, prema mišljenju Bystrzonowskog, bila bi nužna i jedna federacija turskih Slavena. U tom periodu, koji se proteže od jeseni 1848 sve do Világosa, nailazimo na niz pomirbenih akcija, koje poduzima poljska emigrantska vlada ili koja od zaraćenih strana. Budući da inicijatori tih akcija imaju raznovrsne političke koncepcije, to su i sami pomirbeni prijedlozi raznovrsni, kontradiktorni i u gotovo svim sluča-

jevima beskompromisni — osim u detaljima, koji nisu od bitne važnosti. Dakako, Poljaci su oni, koji te prijedloge nastoje uskladiti i postići neki kompromis, što im, međutim, ne polazi za rukom unatoč njihovu samoprijegornom zalaganju.

Donošenje oktroiranog ustava, zbog čega je srpski i hrvatski narod bio prožet nezadovoljstvom, dalo je, prema Kovácsu, poljskoj emigraciji nove mogućnosti za rad. Bystrzonowski javlja Czartoryskom (17. III 1849), među ostalim, da se u graničarskim regimentama osjeća jak protivaustrijski pokret, zatim, da su Srbi tako nezadovoljni oktroiranim ustavom, da otvoreno ispoljavaju svoje simpatije prema Mađarima. Prema tom izvještaju, srpske čete, koje su stigle do rijeke Maroš, usprotivile su se nalogu da je prijeđu. U jednom kasnijem izvještaju, Bystrzonowski javlja, da među vojnicima u Banatu vlada velika anarhija: vojnici su se digli protiv oficira, jer vide, kaže Bystrzonowski, da su oni austrofilni. Bystrzonowski se boji, da ne bi Mayerhofer poveo srpsku vojsku preko rijeke Maroš. Czartoryski, međutim, 14. IV 1849 javlja Bystrzonowskom, da se ne treba oslanjati ni na Englesku, ni na Francusku (Kovács ne spominje, da je Bastida zamijenio Drouyn de Lhuys, koji nije pokazivao ni najmanje sklonosti da posreduje oko pomirenja Mađara i Južnih Slavena), jer se od njih ne može ništa očekivati. Prema njemu, Czartoryski nema povjerenja u Kossutha, smatrajući, da on svojim tvrdokornim stavom o očuvanju integriteta Ugarske stvara najveću zapreku mađarsko-južnoslavenskom pomirenju.

Prema Kovácsu, javno je mnijenje u Srbiji i Hrvatskoj bilo u travnju 1849 sklonu pregovorima s Mađarima, štoviše, stvoren je s tim u vezi i plan: poslati poslanstvo Jelačiću, koji neka stupi, posredstvom Bema, u dodir s Kossuthom. Ali, prema izvještaju Gregorowicza, agenta Czartoryskog u Zagrebu, 2. V 1849, akcija je propala, jer su se »hrvatski sinovi bojali banove osvete. Osjećaju ljudi, da je on najveća zapreka na putu, kojim bi trebalo ići, ali se nitko ne usuđuje upitati ga, što on zapravo hoće«.

Autor se, osim u nekoliko slučajeva, ne upušta u analizu zbivanja 1848/49, kao ni u kritičku ocjenu spomenutih izvještaja. On ih saopćava (fragmentarno) gotovo bez komentara, kako bi s pomoću njih, smatrajući ih prvorazrednim izvorom, što bolje osvijetlio poljska nastojanja oko pomirbe Mađara s Južnim Slavenima.

U svibnju 1849, kada se nalazio u Perczelovu taboru, oživjela je u Bystrzonowskom opet nada za skore pregovore (poslije vojničkih uspjeha Mađara). Pišući agentu L. Lenoiru-Zwierkowskom (19. V 1849) u Beograd, on drži da će Mađari dati Srbima sve, što će ovi zaželjeti. Osim toga, da pukovnik Kohlmann,⁴ Perczelov povjerenik, radi na formiranju jedne dobrovoljačke srpske jedinice, koja bi se sastojala od barem 500 momaka, a osnovala bi se pod ovim uvjetima: 1) ne će se boriti protiv svoje braće, nego protiv carskih trupa, 2) zapovjednici će im biti Srbi, koji budu zajedno s njima stupili u tu dobrovoljačku jedinicu, 3) zapovijedi će se izdavati na srpskom jeziku. Ime jedinice (formacije) bit će »Slobodna pomoćna četa srpskih dobrovoljaca«. Plaća bi im bila jedna forinta dnevno. Osim toga je Kohlmann u pismu od 21. V 1849 naveo Garašaninu 6 točaka kao uvjete za pomirenje: 1) proglašenje Vojvodine putem općega narodnog glasanja (granice će se kasnije odrediti), 2) nacionalna županijska i

---

⁴ Vanredno obrazovani poliglota i oduševljeni pristaša pomirenja Mađara sa Slavenima. Nakon katastrofe kod Világosa osuđen po austrijskom sudu na smrt. Bježi u Tursku, gdje se ističe u mnogim sukobima s Rusima kao vojni zapovjednik. Tursko mu je ime Fejzi baša. U »Révai nagy lexikon« navodi mu se prezime u nešto izmijenjenom obliku (Kollmann).

općinska uprava, 3) sva politička prava, kojima raspolažu i ostale narodnosti u Ugarskoj, 4) priznanje srpskog jezika u unutrašnjim poslovima i na domaćim saborima, 5) uporaba mađarskog jezika u kontaktu s centralnom vladom i na centralnom saboru, gdje će stanovništvo Vojvodine biti zastupano prema broju stanovnika, kao i druge pokrajine, 6) domaći sabor bira patrijarha i vojvodu, koji će imati slična prava kao i zagrebački biskup i ban. Njihovo imenovanje mađarska vlada odobrava i potvrđuje. Dakako, već samo priznanje Vojvodine, za koju bi se granice kasnije odredile, nije se poklapalo s Kossuthovom koncepcijom. On, naime, pod Vojvodinom podrazumijeva (i to tek u krajnjoj nuždi) ograničen teritorij, t.j. Srijem i istočni dio Slavonije (Bačku i Banat potpuno isključuje), a 22. V 1849, u pismu Perczelu, odlučno se protivi slobodnoj Vojvodini. Dakle — Perczel, Kohlmann i Bystrzonowski postupili su u ovom pitanju prema vlastitom nahodjenju i, dakako, sa svojim su prijedlozima došli u sukob s Kossuthom.

Datum mađarsko-srpskih pregovora bio je određen za 23. V 1849 u taboru St. Kničanina. Pregovore je vodio Bystrzonowski na temelju novih mađarskih prijedloga, u kojima je ideja teritorijalnog integriteta Mađarske bila dominantna crta. Kako se moglo i očekivati, pregovori su pretrpjeli potpun neuspjeh.

Iako razgovori Teleky⁵—Rieger—Czartoryski, koji su vođeni 18. V 1849 u Parizu, nisu imali rezultata, Poljaci nisu odustali od daljnje akcije oko stvaranja jedne mađarsko-slavensko-rumunjske protivaustrijske koalicije. Sve je, međutim, bilo uzalud. Tokom ljeta bilo je još pokušaja za pomirenje i s jedne i s druge strane, no svi su se ti pregovori, kao i oni raniji, razbili o stijenu nepopustljivosti mađarskoga vodstva.

Poljska emigrantska vlada upozorila je 17. VII Czajkowskoga, da je mađarska stvar gotovo beznadna; prema tome, »sada se treba još pobrinuti za sigurnost svih poljskih agenata.« Pao je prijedlog, da se Lenoir—Zwierkowski, Bystrzonowski i Budziński⁶ vrate u Pariz. Világos se približavao brzim koracima.

I. Meden

J. RAVLIĆ, »TAJNO DRUŠTVO ZA OSNIVANJE SLAVENSKOG CARSTVA« U PUKU »KARL FERDINAND« br. 51 U VENECIJI GOD. 1844. RADOVI INSTITUTA JAZU U ZADRU III, 1957, str. 123—186.

Naslov ovog »priloga Ilirskom pokretu«, kako ga pisac s većom opravdanošću naziva, zavodi u prvi čas čitaoca. Zaključujući svoja razmatranja, kojima je dodao i potpune tekstove upotrebljenih dokumenata iz zadarskog arhiva, R. i sam konstatira da toga društva nije uopće bilo, i to »ne zato, što ništa revolucionarno nije uhva-

⁵ Autor navodi, da je Teleky bio tada jedini mađarski političar, koji je potpuno usvojio ideju o stvaranju federacije u okviru Ugarske, gdje bi svi narodi imali punu slobodu i uživali međusobnu ravnopravnost.

⁶ Wincent Budziński (Biberstein) imao je zadaću, prema planu Czartoryskog, da stupi u vezu s Dembińskim i da u zajednici s njim poradi na mađarsko-slavenskom izmirenju. Sredinom prosinca 1848 bđravi u Beogradu, koji napušta 3. I. 1849, i odlazi na mađarski teritorij, gdje bude uhapšen. Posredovanjem francuskog konzula u Beogradu Fabre-a pušten je na slobodu, nakon čega pregovara u Baji s nekim Wellsom, čovjekom Kossuthova povjerenja.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

OLEG MANDIĆ

JAKŠA RAVLIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB